

GEORGES-HENRI SOUTOU

HOGYAN LÁTTÁK A NÉMET VESZÉLYT A FRANCIA TITKOSSZOLGÁLATOK ÉS DÖNTÉSHOZÓK? (1927–1939)*

How did French Secret Services and Decision Makers See
the German Threat (1927–1939)

Excellent results were achieved by the French secret service about the evaluation of the German threat until 1939. Why were they not better taken into account? Of course political pressures and ideological bias played their role, along with some failures of the intelligence system, but the main problem was the lack of a structure in charge of the critical analysis and evaluation of intelligence, and of its dissemination in a both accessible and objective presentation to the leaders.

Az információ olyan, mint minden más dolog: nem elég megszerezni, de azt is tudni kell, hogy mit kezdjünk vele, és hogyan használjuk fel a lehető legjobban. Ma már „hírszerzési ciklus”-ról beszélünk, ami több szakaszból áll: információgyűjtés (több forrásból, különböző eszközökkel), az információk elemzése és összegzése, majd a feletteseknek felhasználható formában történő továbbítása, végül az információk döntéshozók általi felhasználása.¹ A ciklus azonban csak annyit ér, mint amennyit annak leggyengébb láncszeme. A tanulmány ezt az 1939 előtti, Németországgal kapcsolatos francia hírszerzés példáján keresztül mutatja be.

Elmondható, hogy 1927-ig Párizs számos információval rendelkezett Németországról egyrészt a Rajnai Hadsereg nyomozati tevékenységének, másrészt a versailles-i békeszerződés által létrehozott és a szövetséges főparancsnok, Foch marsall felügyelete alá tartozó Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottság kutatásainak és ellenőrzéseinek köszönhetően. 1927-ben azonban a szövetséges bizottságot feloszlatták, mivel a 1925-ös locarnói egyezmény aláírását követően javult a viszony Németországgal. 1930-ban a szövetségesek kivonultak a Rajna-vidékről, bár a versailles-i békeszerződés értelmében erre csak öt évvel később került volna sor. Ettől kezdve a Reich megfigyelése nehezebb lett. Ennek ellenére a francia titkosszolgálatok 1939-ig jelentős eredményeket értek el a német veszély felmérésében, de az információikat nem vették kellőképpen figyelembe. A tanulmány ennek a miértjére keresi a választ.

Megállapíthatjuk, hogy bár könnyen megtehetette volna, Franciaország 1936-ban nem reagált a Rajna-vidék Hitler általi remilitarizálására. Nem lépett fel Franciaország 1938-

* Franciául megjelent: *L'appréciation de la menace allemande par les services et les décideurs français (1927–1939)*. *Revue d'Histoire diplomatique*, 2011/2.

¹ A módszertanhoz lásd *Olivier Forcade, Sébastien Laurent: Secrets d'Etat. Pouvoirs et renseignement dans le monde contemporain (Államtitkok, Hatalom és hírszerzés a modern világban)*. Armand Colin, 2005., továbbá egy esettanulmány: *Georges-Henri Soutou: Le renseignement français des années 50 et 60: modeste mais raisonnable (A francia hírszerzés az 50-es és 60-as években: szerény, de ésszerű)*. In: *Combats. Hommage à Jules Maurin*. Ed. *Jean-François Muracciole, Frédéric Rousseau*. Paris, Michel Houdiard Editeur, 2010. 66–78. o.

ban a Szudéta-vidék bekebelezése ellen sem, jóllehet ez a lépés szétzúzta szövetségi rendszerét. Pedig még ekkor is megehetette volna, hiszen a Reich katonailag még korántsem volt olyan erős, mint a következő évben. Franciaország azonban 1939-ben döntött úgy, hogy háborúba lép, ami nagyon nehéz körülmények között és a lehető legrosszabb pillanatban történt, hiszen a német–szovjet megnemtámadásnak nevezett, ám valójában szövetségi szerződés ellehetetlenítette Franciaország stratégiáját. Bár a fenti döntések számos (kül-és belpolitikai, katonai, stratégiai és pszichológiai) okra vezethetők vissza, ez a tanulmány kizárólag a hírszerzéssel, azaz az információgyűjtéssel és -felhasználással foglalkozik (miközben kitér a francia döntéshozó folyamat kortörténeti hátterére is).

A tanulmány négy rendkívül jelentős eseményre helyezi a hangsúlyt:

- Charles de Gaulle *A hivatás hadseregért* című művének megjelenése 1934-ben;
- a Rajna-vidék remilitarizálása 1936 márciusában, ami az ellenség kapacitása túlértékelésének iskolapéldája;
- a Szudétaválság 1938-ban;
- az 1939. augusztus 23-i német–szovjet szerződés.

A Reich megfigyelésének eszközei 1919 után

1919-től a franciák két eszközzel rendelkeztek a Reich megfigyeléséhez: a Rajnai Hadsereggel, amely tömeges adatgyűjtést folytatott egész Németország vonatkozásában,² illetve a versailles-i békeszerződés által létrehozott Szövetséges Katonai Ellenőrző Bizottsággal, amely Németország lefegyverzését volt hivatott ellenőrizni. Ezen bizottság rendkívül széles nyomozati jogkörrel rendelkezett, ami kiterjedt a gyárakra is. Azonban a Rajna-vidék megszállása 1930-ban véget ért (bár a békeszerződés 1935-ig irányozta elő, sőt tovább is tarthatott volna, amennyiben Németország nem teljesíti kötelezettségeit). A locarnói egyezményt követő enyhülési időszakban a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot 1927-ben megszüntették annak ellenére, hogy még nem végezte el feladatát, és hogy Foch, a bizottságot irányító szövetséges főparancsnok hevesen tiltakozott a döntés ellen.³

1930-tól tehát a megfigyelés hagyományos eszközökkel, azaz a Németország határa közelében felállított hírszerző állomásokról folytatódott. Természetesen ettől kezdve Franciaország kevesebb információhoz jutott, bár az igen diszkrét nemzetiszocialista rezsimről azért így is többet lehetett megtudni, mint a szovjetről.⁴

² *Olivier Lahaie századparancsnok: Le renseignement militaire français dans l'Allemagne d'après-guerre (mai 1919 – mars 1920): à la recherche d'une nouvelle sécurité* (Francia katonai hírszerzés a háború utáni Németországban [1919. május – 1920. március]: az új típusú biztonsáért). *Revue Historique des Armées*, 247. sz. 2007.

³ *André Martel: Relire Foch au XXIe siècle (Foch újraolvasata a XXI. században). Economica*, 2008. 81. o.

⁴ Az alábbi publikációkban találunk adatokat a németországi francia hírszerzésről: *Merson* tábornok feljegyzése az Amicale des Anciens des Services spéciaux de la Défense nationale egyesület *Közlönyének* 81. számában, valamint *Olivier Forcade: La République secrète. Histoire des services spéciaux français de 1918 à 1939* (A titkos köztársaság. A francia különleges szolgálatok története, 1918–1939). Paris, Nouveau Monde, 2008.

A francia és brit vezetők viszonyulása a nemzetiszocialista Németországhoz

A francia és brit vezetők szellemi és lélektani hozzáállása befolyásolta a hitleri politika értelmezését, és arra is jelentős hatással volt, hogy milyen mértékben vették figyelembe a különleges szolgálatok által továbbított információkat. A későbbiekben látni fogjuk, hogy a francia vezetők (a britek nem) elég gyorsan megértették Hitler geostratégiai céljait, legalábbis azok lényegét, viszont azt nem, hogy milyen politikai-lélektani módszereket használ azok eléréséhez. Vajon felismerték-e, és ha igen, mikor, hogy a háború elkerülhetetlen? A francia vezetők is csak nagyon lassan jöttek rá, és nem is mindannyian, hogy háború lesz, de a britek még később. Egészen 1939 márciusáig, Csehország lerohanásáig kellett várni arra, hogy az illúziók legalább részben elliljanak, de voltak, akik Lengyelország megtámadásáig hittek abban, hogy a háború elkerülhető.

Addig a két ország vezetőinek döntő többsége, még a hitlerizmust leghevesebben elutasítók is, úgy vélte, hogy a radikálisan új jelenség, a nemzetiszocializmus objektív értékelése helyett sokkal inkább az első világháborús, de főleg az 1920-as évek tapasztalataira épülő politikájuk segít majd elkerülni az újabb háborút. A hagyományos elrettentéshez (Franciaország keleti szövetségei, amelyek azonban a 20-as évek közepétől jelentősen meggyengültek vagy eredménytelenek voltak, mint például az igen összetett 1935-ös francia–szovjet szerződés, amit nem egészített ki katonai megállapodás) társult az, amit ma az angolszász szakértők *constructive engagement*-nek neveznek: megpróbálni mindenáron párbeszédet folytatni Berlinnel és bevonni a németeket egy tárgyalási és megállapodási rendszerbe. E rendszer kiépítése a locarnói egyezményrel kezdődött 1925-ben.

A francia–brit politikát legalább 1939 tavaszáig meghatározó illúzió három tényezőtől fakad:

a) A „kollektív biztonság” mítosza, amire jó példa a locarnói egyezmény (1925 októberében aláírt, London és Róma által szavatolt megállapodások a Reich, valamint Franciaország és Belgium között): a biztonságot nem a potenciális ellenség *ellenében*, hanem *vele együtt* kell megteremteni.

b) A kor meghatározó biztonságpolitikai irányzata, amely szakít a hagyományos *Si vis pacem, para bellum* (Ha békét akarsz, készülj a háborúra) felfogással, a Nagy Háború véres katasztrófája utáni francia és brit belpolitikához köthető. Ami Franciaországot illeti, ez a pacifizmus erkölcsi üzenetét is felvállaló irányzat elsősorban a francia vezetés rossz lelkiismeretéből fakadt, hiszen az 1914-es hadba lépés az Oroszországgal kötött szövetség miatt történt, és már akkor sokan úgy vélték, hogy sokkal inkább orosz, mint francia érdekeket szolgált. Ráadásul e szerződésnek titkos záradékai is voltak, és ez kevésbé felelt meg a demokratikus külpolitika eszményének.⁵

c) A fentiekhez társult még az 1919–1920-as szerződések miatti rossz lelkiismeret is: nem mindig tartották tiszteletben a népek önrendelkezési jogát, holott e jogot a győztes szövetségesek kinyilvánították (az *Anschluss* tilalma Németország és Ausztria között annak ellenére, hogy azt a két ország parlamentje 1918-ban megszavazta; hárommillió

⁵ *Georges-Henri Soutou*: Les relations franco-soviétiques de 1932 à 1935 (A francia–szovjet kapcsolatok, 1932–1935). In: *La France et l'URSS dans l'Europe des années 30* (Franciaország és a Szovjetunió a 30-as évek Európájában). Ed. *Mikhail Narinski, Elisabeth du Réau, Georges-Henri Soutou, Alexandre Tchoubarian*. Paris, PUPS, 2005.

német ajkú lakosság Csehszlovákiához csatolása, még ha ez a kérdés jóval összetettebb is volt annál, mint ahogy a német propaganda beállította).

d) Végül nem feledkezhetünk meg az 1914–1918 közötti időszak szörnyű emlékezetéről sem.

Idézzük fel a kor néhány fontos eseményét. Hitler 1933-ban kerül hatalomra, ami természetesen aggodalmat kelt, de Párizs és London úgy reagál, hogy még az év júniusában négyhatalmi paktumot ír alá Németországgal és Olaszországgal, amelyben a négy ország kijelenti, hogy konzultálni fognak egymással Európa problémáinak megoldása érdekében. Figyelmen kívül hagyják tehát a hitleri rezsim sajátos jellegét, illetve igyekeznek összhangot teremteni a hatalmak között, annak ellenére, hogy 1933 októberében Hitler otthagyja a leszerelési konferenciát és kilép a Népszövetségből. 1935 márciusában Hitler meghirdeti a német újrafegyverkezést. Bár Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország erre a stresai fronttal válaszolnak, London ezt semmissé teszi az 1935. június 18-án aláírt német–angol flottaegyezménnyel, amely az első példája annak, hogy az egyik szövetséges hatalom elfogadja a korábbi szerződések Reich általi egyoldalú módosítását, megosztva ezzel a nyugatot.⁶ Franciaország ugyan megkísérelt fellépni ez ellen azzal, hogy 1935 májusában szerződést kötött a Szovjetunióval, de az ország továbbra is a kollektív biztonság logikáját követte, hiszen a katonai egyezményrel ki nem egészített, és így kevésbé hatékony szerződés jellege folytán legfeljebb elrettentésre lehetett alkalmas.⁷

A szövetségesek tehát egyáltalán nem voltak felkészülve arra, hogy Hitler felmondja a locarnói egyezményt és bevonul a Rajna-vidékre (1936. március 7.). Franciaország elszigetelődött, mert Nagy-Britannia és Belgium elutasította a beavatkozást, jöllehet a locarnói egyezményt ezt megengedte. Párizs viszont nem akart önállóan fellépni, bár Franciaország katonai ereje ezt lehetővé tette volna. A francia magatartás több okra vezethető vissza: a jobb- és baloldali közvélemény békepártisága, a májusi választások közelsége, valamint a Katonai Felderítő Hivatal (Deuxième Bureau) és a vezérkar általi téves helyzetmegítélés, akik túlértékelték a mozgósítható német csapatok létszámát, és meggyőzték a kormányt, hogy általános mozgósítás nélkül nem szabad beavatkozni (erre természetesen még visszatérünk). Azonban a legfontosabb tényező itt sem Hitler helytelen megítélése volt (a katonai és politikai vezetők egyaránt megértették a helyzet komolyságát, és számítottak is az esemény bekövetkeztére), hanem a kollektív biztonság rögeszméje, ami elképzelhetlenné tett minden önálló katonai fellépést. Vajon 1936-ban be kellett volna vonulni a Rajna-vidékre? De ha a franciák bevonultak volna, hogyan reagált volna London és Washington? A politikai helyzet miatt a francia vezetés számára az egyetlen lehetséges megoldás az egyoldalú szerződésmódosítás elfogadása volt.

Az 1938-as *Anschluss* újabb nyilvánvaló példája annak, hogy a franciák és britek elfogadták az egyoldalú szerződésmódosítást, sőt, ez esetben elmondható, hogy nemcsak elfogadták, hanem elő is segítették azt. 1937. október végén vagy november elején Franz von Papen, a Reich bécsi nagykövete titokban Párizsba utazott és találkozott Chautemps miniszterelnökkel és annak befolyásos pénzügyminiszterével, Georges Bonnet-val. Mindkét francia politikus kifejezte azon szándékát, hogy egyezsére jussanak Németországgal

⁶ *Nicholas Rostow*: Anglo-French Relations 1934–1936, London, 1984.; *Jean-Marie Palayret*: L'Alliance impossible. Diplomatie et outil militaire dans les relations franco-italiennes (A lehetetlen szövetség. Diplomácia és katonai eszközök a francia–olasz kapcsolatokban). Paris, Service historique de la Marine, 2004.

⁷ *Georges-Henri Soutou*: Les relations franco-soviétiques: i. m.

Európát illetően, továbbá kinyilvánították, hogy készek elfogadni a német–osztrák gazdasági és kulturális kapcsolatok szorosabbra fűzését, valamint a Szudéta-vidék szélesebb körű autonómiáját, amennyiben ezek békés úton és „nem váratlanul” valósulnak meg. Párizs nem lépett fel az 1938. márciusi *Anschluss* ellen. Valójában a francia kormányzat 1936 óta pontosan tudta, mire készül Hitler Ausztriában, de következetesen elzárkózott attól, hogy bármit tegyen ellene, pedig a helyzettel tökéletesen tisztában lévő bécsi francia követség igyekezett cselekvésre bírni. Ehhez viszont Franciaországnak támogatnia kellett volna Schuschnigg osztrák kancellár politikáját, miközben a kemény kézzel irányított, tekintélyelvű és klerikális rezsim összeegyeztethetetlen volt a francia baloldal értékrendjével. Ráadásul a kancellár két dologra épített az osztrák függetlenség megmentéséhez: a Habsburg monarchia visszaállítására és a francia–olasz szövetségre. Tény, hogy a Schuschniggot támogató Mussolini 1934-ben egyszer már megmentette Ausztriát a német veszélytől. Ugyanakkor Schuschnigg elképzelése az adott ideológiai és politikai helyzetben elfogadhatatlan volt a francia vezetés számára, még ha nem is volt más megoldás a háború elkerülésére (ami nem jelenti azt, hogy a fenti két feltétel megvalósulása elegendő lett volna).⁸

A franciák és a britek számára az 1938. szeptemberi müncheni konferencia olyan esemény volt, ami jól illeszkedett az 1919–1920-as békeszerződések kollektív biztonság jegyében történő folyamatos felülvizsgálatába, ami már az 1920-as években elkezdődött. 1939. szeptember 29-én a német, olasz, francia és brit vezetők Münchenben találkoztak – a csehek nélkül. Emlékeztetnék arra, hogy a felállás ugyanaz, mint az 1933. évi négyhatalmi paktum idején. A konferencia valójában a kollektív biztonság karikatúrája és megcsúfolása volt, de abban az időben az 1930-as évek logikus folytatásának tűnt. Úgy vélték, hogy az egyezmény szellemében és döntéseiben egyaránt a kollektív biztonságot szolgálja, és ennek megfelelően a brit és a francia közvélemény eleinte kedvezően fogadta. Pedig a konferencia szörnyű döntéseket hozott: Csehszlovákia azonnali hatállyal, népszavazás nélkül elveszítette a Szudéta-vidéket, amelynek határát igen szélesre rajzolták, majd a következő hetekben Lengyelország és Magyarország is kiharította a maga részét az országból. A franciák és a britek viszont úgy gondolták – ami igaz is –, hogy háború nélkül sikerült megakadályozniuk Hitlert abban, hogy egész Csehszlovákiát elfoglalja (bár a náci vezér később már bánta, hogy nem ragaszkodott eredeti tervéhez). Csakhogy a Prágának megígért nemzetközi garanciát Berlin nem ratifikálta. Látjuk tehát, hova vezetett a kollektív biztonság elve és a szerződések tárgyalás útján történő módosítása.

Ugyanakkor London és Párizs különbözőképpen értékelte a helyzetet. Míg London úgy vélte, hogy a hitleri revíziós politika elfogadható korlátok között marad majd, addig Párizs jobban látta a berlini terjeszkedési politika céljait. A franciák annyit mindenképpen megértettek, hogy a németek ellenőrzésük alá akarják vonni egész Közép- és Kelet-Európát, és azt is tudták, hogy ez milyen veszélyt jelent Franciaország számára. Ez akkor is igaz, ha Párizs álláspontja nem volt mindig világos: a találkozó Ribbentroppal és az 1938. december 6-i francia–német nyilatkozat kétségkívül nem volt egyértelmű (még ha olyan értelme nem is volt, mint amit a németek tulajdonítottak neki, azaz hogy „szabad kezét”

⁸ Lásd: *Jacques Bariéty* ragyogó magyarázatát: *La France et le problème de l'« Anschluss »*, mars 1936 – mars 1938 (Franciaország és az Anschluss problémája, 1936 március – 1938 március). In: *Deutschland und Frankreich 1936–1939. Beihefte der Francia*, Bd. 10. Institut historique allemand de Paris, Munich, Artemis Verlag, 1983.

kaptak Európa keleti felében). Érdemes itt megvizsgálunk az angol és francia megbékélési politika közötti különbséget. Nagy-Britanniában az *appeasement* a közvéleményben általánosan elterjedt pacifista eszményképen, valamint a konzervatív uralkodó osztály egy részénél a kommunista ellenességen alapul.⁹ Ugyanakkor a politikai és államigazgatási *Establishment* számára a megbékélés sokkal konkrétabb geopolitikai megfontolásokra épül. Baldwin számításba veszi azt a fenyegetést is, amit Japán jelent a Birodalom számára, és ezért nagyon óvatosnak mutatkozik Berlinnel szemben. Ennek ellenére azért legyártatja azokat a fegyvereket, amik 1940-ben az Egyesült Királyság túlélését biztosítják majd, továbbá kijelöli Hollandiát és Belgiumot, mint Nagy-Britannia számára létfontosságú stratégiai területet. A következő miniszterelnök Chamberlain meg van győződve arról is, hogy a Reich beéri majd Közép-Kelet Európa „német” területeinek bekebelezésével.¹⁰ Franciaországban, az első világháborús katonák és az SFIO szocialista párt balszárnya körében különösen uralkodó pacifista közhangulat mellett¹¹ létezett egy másik, sajátos irányzat is, mégpedig a kollektív biztonság rögeszméje. Ennek nevében arra törekedtek, hogy Németországot korlátok között tartva minél jobban beilleszték az európai rendszerbe. A francia vezetők jobban tudták, mint brit kollégáik, hogy Hitler hosszabb távon milyen veszélyt jelent, de a kollektív biztonságba vetett hitük folytán túlzott pragmatizmussal kezelték az európai helyzetet: igyekeztek Hitlert féken tartani, és egy rosszul értelmezett európai hatalmi egyensúlyt fenntartani.¹² Míg a brit *appeasement* geopolitikai indíttatású (a Reich ellenőrzése alá kerül a *Heartland*, míg Nagy-Britannia az európai *Rimland* ura marad, ezt az elképzelést London már az első világháború alatt felvetette), addig a francia megbékélés jogi természetű.

Ugyanakkor mindkét esetben megállapítható, hogy milyen óriási súllyal estek latba a különféle előítéletek és elfogultságok. Látni fogjuk, hogy ez az, ami megbénította a francia és angol vezetést, és nem az információk hiánya.¹³

A hivatásos hadseregért: doktrína és hírszerzés

1934-ben jelent meg de Gaulle alezredes *A hivatásos hadseregért* című könyve, amelyet azóta is úgy tekintenek, mint a két világháború között felvázolt egyetlen olyan alternatív hadseregmodellt, ami felér a Reich által nem sokkal később felállított önálló páncélos hadsereggel.

Itt nem térünk ki részletesen a kis példányszámban megjelent mű fogadtatására (három, egyenként 500 példányos kiadás történt, ami nem tévesztendő össze a későbbi, 1944-es

⁹ R. A. C. Parker: *Churchill and Appeasement*. London, Macmillan, 2000.; *Ian Kershaw: Making Friends with Hitler*. Lord Londonderry and Britain's Road to War, Allen Lane, London, 2004.

¹⁰ *Martin Gilbert, Richard Gott: The Appeasers*, Cambridge, Riverside, 1963.; *Keith Middlemas, John Barnes: Baldwin. A Biography*, 1969.; *R. A. C. Parker: Chamberlain and Appeasement: British Policy and the Coming of the Second World War*. London, Macmillan, 1993.

¹¹ *Claire Moreau Trichet: Henri Pichot et l'Allemagne de 1930 à 1945* (Henri Pichot és az 1930–1945 közötti Németország). Bern, Peter Lang, 2004.; *Yves Santamaria: Le pacifisme, une passion française* (A pacifizmus, mint francia szenvedély). Paris, Armand Colin, 2005.; *Christian Jelen: Hitler ou Staline* (Hitler vagy Sztálin). Flammarion, 1988.

¹² *Elisabeth du Réau: Édouard Daladier 1884–1970*. Paris, Fayard, 1993.

¹³ Lásd: *Abraham Ascher* kiváló tanulmányát: Was Hitler a Riddle? *The Journal of the Historical Society*, 2009. Március, 1–21. o.

újrakiadással), ám annyit el kell mondanunk, hogy a kiadványról számos elismerő beszámoló jelent meg a sajtóban, a hadseregben pedig élénk vita tárgya lett (a katonai vezetők általában elutasítón fogadták). A politikai életben is sokat vitatkoztak róla, és a baloldalt nyugtalanította a hivatásos hadsereg perspektívája. Egyetlen politikus volt csupán, aki komolyan támogatta de Gaulle nézeteit a parlamentben: Paul Reynaud.¹⁴

Minket itt most az érdekel, hogy könyvének megírásakor de Gaulle rendelkezett-e információkkal Németországról, és ha igen, melyek voltak azok, vagyis azt szeretnénk ki-deríteni, hogy a mű mennyiben válasz a német veszélyre, illetve mennyiben a szerző, ettől független elméleti fejlődésének az eredménye. A kérdésre nem könnyű választ adni. Tény, hogy 1931-től de Gaulle a Nemzetvédelmi Főtitkárságon (SGDN) dolgozott, ami feltéte-
lezhetően számos információval rendelkezett.¹⁵ Ugyanakkor a négy osztályból álló főtit-
kárságnak ebben az időben jóval kevesebb köze volt a hírszerzéshez, mint majd a második
világháború után lesz. Az első osztálya gazdasági kérdésekkel, ezen belül különösen az
ipari mozgósítással foglalkozott, míg a második a közigazgatás háborús időkre történő
felkészítésére és a polgári védelem megszervezésére szakosodott. A harmadik osztály fel-
adata a nemzet háború idején történő megszervezéséről szóló törvény előkészítése volt
(a törvény végül 10 éves munka és hosszas parlamenti szavazási procedúra után született
meg 1938-ban), továbbá – és ez az, ami minket most jobban érdekel – ennek az osztálynak
a hatáskörébe tartozott a védelmi politika is, ideértve a szövetségeket és együttműködé-
seket is. A negyedik osztály foglalkozott a közlekedéssel, az összeköttetésekkel és a hír-
adással. A levéltári anyagok jegyzékének alapján elmondható, hogy a gazdasági és ipari
kérdések nagyon jelentős helyet foglaltak el a főtitkárság dokumentumaiban, amelyek az
1914–1918-as háborúhoz hasonló hosszú háborúra való felkészülés jegyében íródtak (gaz-
dasági mozgósítás és az ellenség blokádja). A főtitkárságnak nem voltak információi a né-
met hadseregről, és legalábbis hivatalosan nem állt kapcsolatban sem a Katonai Felderítő
Hivatallal, sem a Hírszerző Szolgálattal (SR).¹⁶

Ugyanakkor értékes adatok állnak rendelkezésünkre de Gaulle Nemzetvédelmi Főtit-
kárságon végzett tevékenységéről.¹⁷ Részt vett a nemzet megszervezéséről szóló törvény
előkészítésében is – ami olyan lassan készült, mint Pénélope vászna –, de számunkra
sokkal fontosabb a közreműködése annak az 1933 elején a Nemzetvédelmi Főtanács elé
kerülő előterjesztésnek a kidolgozásában, ami egy „nemzetvédelmi terv” szükségességét
volt hivatott bemutatni. A terv többek között magában foglalta a haderők megoszlását,
a stratégiai döntéseket és a szövetségeket is. Ezen kívül de Gaulle azok közé a tisztek közé
tartozott, akik részt vettek a Népszövetség égisze alatt szervezett, 1932. évi genfi leszere-
lési konferencián előterjesztett francia leszerelési tervek kidolgozásában („Tardieu-terv”,
majd a „konstruktív terv”-nek nevezett „Herriot-terv”). Bár a részletekre itt nem térünk

¹⁴ *Alain Larcen*: Un livre capital: Vers l'armée de métier (Egy alapvető mű: A hivatásos hadseregért). *Espoir*, 137. sz. 2003. december; *Paul Reynaud*: Au cœur de la mêlée (A vita hevében). Flammarion, 1951. 151. oldaltól.

¹⁵ *Frédéric Guelton*: Charles de Gaulle au Secrétariat général de la Défense nationale, 1931–1937 (Charles de Gaulle a Nemzetvédelmi Főtitkárságon, 1931–1937). In: *Charles de Gaulle*: Du militaire au politique, 1920–1940 (Charles de Gaulle. A katonától a politikusig, 1920–1940). Plon, 2004.

¹⁶ Lásd: SGDN (Nemzetvédelmi Főtitkárság) katalógusai a Katonai Levéltárban (Service historique de la défense, SHD), Château de Vincennes.

¹⁷ A legjobb beszámolót *Paul-Marie de La Gorce*: De Gaulle c. alapművében találjuk, Perrin, 1999. 120. oldaltól.

ki, a lényeg az, hogy ezen tervek olyan, a Népszövetség fokozott szerepvállalásán alapuló (tehát az angolszászok számára is elfogadható) leszerelési javaslatokat tartalmaztak, amelyek – Franciaország biztonságának szem előtt tartása mellett – figyelembe vették, hogy Németország soha nem tartotta be a versailles-i békeszerződés leszerelési rendelkezéseit, sőt (már Hitler hatalomra kerülése előtt is) egyre inkább eltért ezektől. E munka során de Gaulle számos adat birtokába juthatott az európai politikai, geopolitikai és geostratégiai helyzetről, valamint a Reich revizionista célkitűzéseiről, amelyek már Hitler elődeit is jellemezték, ugyanakkor nem sok információja lehetett a német katonai tervekről és még kevésbé a német páncélos hadseregről. Ez utóbbi létrehozásáról csak később született döntés, bár már folytak a technikai kísérletek (az önálló csapatnemként megszervezett szállító csapatok gépesítése, a békeszerződés által tiltott légi és páncélos eszközök kipróbálása a Szovjetunióban 1922-től, harckocsi-hadgyakorlatokon való részvétel).

A *hivatásos hadseregért* című mű tartalma is megerősíti a fenti elemzést: a könyv elsősorban a későbbi hitleri politika leírása: sorozatos gyors csapások (a Saar-vidék visszacsatolása, *Anschluss*), amik azonban nem jelentenek háborút, és amelyek legitimnek beállítható, békésnek nyilvánított követeléseken alapszanak:

„A törekvések gondosan kiválasztott célok megvalósítására irányulnak. Az *Anschluss*, a Saar-vidék, a dalmát tengerpart [ez utóbbi olasz célkitűzés]... A célok legyenek reálisak, és ne szítsanak indulatokat a világban... Mindamellett arra is ügyelnek, hogy jóhiszeműen, csakis az igazság nevében követeljenek bármit is, és a béke fennhangoztatása mellett ne fenyegetsenek senkit.”

Ez a jóslatnak is beillő geopolitikai elemzés nyilvánvalóan a német politikára vonatkozó, rendszerezett aktákon alapult. Ehhez társult még egy hasonlóképpen helytálló, francia szempontú geostratégiai elemzés is: a keleti szövetségek okán „mindig és minden alkalommal készen kell állnunk a külső fellépésre... ezért kizárólag ez [a hivatásos hadsereg] felel meg politikánkunknak.”

(Ez a Birodalom fenntartása szempontjából is igaz volt: veszélyes lett volna, ha csak az őslakosokból álló gyarmati csapatok állnak hivatásos katonákból:

„Ha majd lesz távoli hadjáratokra alkalmas, a választási alkuktól független hivatásos haderőnk, amely a mi embereinkből áll, és ami jól megválasztott helyszíneken időnként megmutatja a világnak néhány pompás csapatát, akkor kellően fel leszünk vértézve a nemkívánatos események ellen, és ebből következik, hogy azok kisebb valószínűsége is kisebb lesz.”)

A hivatásos hadsereg erre a geopolitikai és geostratégiai elemzésre válasz:

„Soros összefüggés figyelhető meg a következők tekintetében: minél jobb a modern felszereléssel ellátott, jól kiképzett katonai elit gyorsasági, hatékonysági és koncentrációs jellemzői, az ilyen haderővel rendelkező országok annál inkább arra törekcsenek, hogy a konfliktus minél kisebb területet érintsen, ezért a hadsereget a lehető legkorábban és a lehető költségghatékonyabban igyekeznek bevetni.”

Ez a *Blitzkrieg* (villámháború) meghirdetése. Tudjuk, hogy Hitlernek már nagyon korán volt erről elgondolása, bár ekkor ez még elég homályos elképzelés volt.¹⁸ Ismét emlékeztetnünk kell azonban arra, hogy de Gaulle véleménye nem ezen alapszik, hanem

¹⁸ Lásd: *Timothy W. Ryback: Dans la bibliothèque privée d'Hitler (Hitler magánkönyvtárában)*. Paris, Le Cherche Midi, 2008.

egyrészt azon, hogy ő maga miként ítélte meg a nemzetközi helyzetet és Franciaország katonai állapotát, másrészt a Nagy Háborúban az első páncélos alakulatokat felállító Estienne tábornok gondolatain, illetve a nagyon jól informált Emile Mayer ezredestől szerzett értesülésein, de különösen barátja Lucien Nachin 1932-ben publikált cikkén, továbbá a satoryi katonai tábor gépesített egységei hadgyakorlatainak megfigyelésén.¹⁹ De Gaulle álláspontjának tehát nincs köze az akkor még nem is létező német páncélos hadseregről szerzett semmilyen információhoz, és látni fogjuk, hogy elmélete számos, egymástól nagyon különböző hadseregszervezési modellek mentén folyó vita tárgya lesz a következő években. Sőt, azt is tudjuk, hogy amikor Alain de Boissieu, a tábornok veje 1945-ben ellátogatott a diktátor berchtesgadeni házába, a Berghofba, Hitler saját könyvtárában rábukkant *A hivatásos hadseregért* egy példányára (német fordításban), amit a náci vezér saját kezű jegyzetekkel látott el. Az is közismert, hogy Guderian igen alaposan tanulmányozta de Gaulle írásait.²⁰ Vagyis ha valaki hatással volt a másik félre, az inkább de Gaulle lehetett.

Felmerül a kérdés, hogy a politikai és katonai vezetők politikai és elméleti okokra visszavezethető ellenállása *A hivatásos hadseregért* című munkában kifejtett nézetekkel szemben, továbbá a mű körül kialakult feszült vita mennyiben nehezítették meg a későbbiekben valósággá vált *Panzerdivisionen*ről szóló információk befogadását, értelmezését és felhasználását. Itt azzal a kényes törésponttal állunk szemben, ami egy sajátos doktrína önálló belső fejlődése és az ellenségről szerzett adatok elemzése között húzódik. E két dolognak dialektikus kapcsolatban kellene állnia egymással, de itt nyilvánvalóan nem erről volt szó, mert ekkor még (1934-ben) nem állt rendelkezésre információ a későbbi *Wehrmacht* (a *Reichswehr*t nevezték át így 1935-ben) számára kijelölt irányvonalról, és mert a francia katonai és politikai élet szereplői nem sorakoztak fel de Gaulle mögé.

Az a kérdés is felmerül, hogy vajon egy önmagában hatékony, helyes és átfogó helyzetértékelésen alapuló katonai-politikai doktrína felállítása nem ugyanolyan fontos-e, mint nagyszámú és részletes információk beszerzése (különösen ha ezekkel nem kezdenek semmit)? A válasz csak az lehet, hogy mindkettőre szükség van. De Gaulle alezredes egy olyan értékelési sémát adott a német politikához, ami legalábbis az 1933–1938-as időszakra helytállóan bizonyult, és javaslatot tett arra a hadseregmodellre is, ami lehetővé tette volna a németekkel való szembeszállást. Természetesen mindez nem volt elegendő ahhoz, hogy meg lehessen jósolni az egymást követő válsághelyzetek helyét, idejét és lefolyását. Idézzük most fel ezeket!

A Rajna-vidék remilitarizálása 1936 márciusában

A Rajna-vidék visszafoglalását gyakran úgy mutatják be, mint az 1933 utáni francia politika fordulópontját, ami egyesek szerint a müncheni konferenciánál is nagyobb jelentőségű abban az értelemben, hogy München valójában már csak a következménye annak,

¹⁹ Paul-Marie de La Gorce: i. m. 130–134. o.; Eric Roussel: Charles de Gaulle. Paris, Gallimard, 2002. 60. oldaltól.

²⁰ Ebben a nagy pontosságot követelő témában, amiben kerülni kell az *ex post facto* rekonstrukciót lásd: Jean-Nicolas Pasquay: Vers l'armée de métier et l'armée allemande avant la seconde guerre mondiale (A hivatásos hadseregért és a német hadsereg a második világháború előtt). Charles de Gaulle 1920–1940. Du militaire au politique (Charles de Gaulle 1920–1940. A katonától a politikusig). Paris, Plon, 2004. 145–171. o.

hogy Franciaország számára a keleti szövetségesek védelme 1936-tól sokkal nehezebbé vált. A továbbiakban összefoglaljuk azokat az információkat, amelyekkel a francia kormány rendelkezett, és megnézzük, hogyan értékelte azokat. Látni fogjuk, hogy ez utóbbi kérdésre sokkal nehezebb választ adni.

A politikai és stratégiai hírszerzés

A politikai és stratégiai hírszerzés kiválóan működött. Tény, hogy nem kellett rendkívüli elemzői képesség annak előrejelzéséhez, hogy Hitler remilitarizálni fogja a Rajna-vidéket. Renondeau tábornok, a berlini katonai attasé már 1935 júniusában megjósolta az eseményt. 1935 végén jelezte, hogy Hitler a Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország által létrehozott stresai front felbomlását kihasználva, gyors akciót hajt majd végre az 1935. májusi francia–szovjet szerződés francia parlament általi ratifikálásának ürügyén. Pontosan így is történt. A berlini francia nagykövet, André François-Poncet már 1935 novemberében hasonló következtetésre jutott.

1936. február 19-én a Hírszerző Szolgálatot egy kettős ügynök arról tájékoztatta, hogy az akcióra március első felében kerülhet sor. Március 2-án, vagyis azon a napon, amikor Hitler aláírta Berlinben a hadműveleti utasítást, a Katonai Felderítő Hivatal értesítette a politikai vezetést arról, hogy az akció bármikor megindulhat. Fontos tény, hogy a Katonai Felderítő Hivatal úgy vélte, hogy a Rajna-vidékre bevonuló német erőket harc nélkül nem lehetne visszavonulásra kényszeríteni, és ezt azóta a német levéltári anyagok is megerősítették. Az a gyakori nézet, miszerint Hitler „blöffölt” volna, nem állja meg a helyét, és ezt a Katonai Felderítő Hivatal jól tudta.²¹

Mindamellet azt is meg kell jegyeznünk, hogy ha nemcsak a „helyes” információkat vesszük figyelembe – ahogy tették azt a politikai élet szereplői, köztük Gauché tábornok, a Katonai Felderítő Hivatal akkori főnöke és egyes történészek –, hanem minden Párizsba eljutott adatot, akkor jóval árnyaltabb képet kapunk. Az információk ugyanis gyakran ellentmondóak voltak, különösen az akció várható időpontját illetően, és időnként optimizmust sugalltak. Mivel a hírszerzésnek nem volt olyan elemző és értékelő szervezete, ami az információkat centralizálta, rangsorolta és rendszerezte volna, a politikai vezetők ugyan sejtették, hogy a remilitarizálás bekövetkezik, de azt nem tudták, mikor. A helyzet-értékelések 1936 és 1937 között ingadoztak, de az információk alapján nem lehetett teljes biztonsággal megmondani, hogy az akcióra egyáltalán sor kerül-e, és azt még kevésbé, hogy miként zajlik majd (a *Reichswehr* hirtelen betörésével vagy a Rajna-vidéken „laktankban állomásozó rendőrség” alattomos megerősítésével).²²

A katonai felderítés

A versailles-i szerződés keretében létrehozott szövetséges ellenőrző bizottság 1927-ben történt megszüntetését követően Franciaország kizárólag hírszerzési tevékenységgel tudta nyomon követni a *Reichswehr* helyzetének alakulását (amely szinte rögtön megszeg-

²¹ Peter Jackson: *France and the Nazi Menace. Intelligence and Policy Making 1933–1939*. Oxford, 2000. 170–171 o.; *Le Goyet*: i. m. 116–118. o.

²² Jean-Baptiste Duroselle: *La Décadence 1932–1939 (A hanyatlás, 1932–1939)*. Paris, Imprimerie Nationale, 1979. 170. oldaltól.

te a szerződés rendelkezéseit). Az elért eredmények összességükben nem voltak rosszak, különösen a *Reichswehr* szervezetét és hadrendjét illetően. Ugyanakkor megállapítható, hogy miután Hitler 1935 márciusában visszaállította a katonai szolgálatot és felmondta a versailles-i békeszerződés katonai pontjait, a francia katonai felderítés szisztematikusan túlértékelt a német haderőt, illetve folyamatosan „megelőlegezte” annak adatait. Ennek oka a francia hírszerzés rendszerhibája, de erre még majd visszatérünk.²³

Jegyezzük meg, hogy a Katonai Felderítő Hivatal 1936 márciusában úgy vélte, hogy a német hadsereg 24 gyalogos, 2 lovas és 3 páncélos hadosztállyal rendelkezik. Ez ugyan megfelelt a valóságnak, de az 520 000 katonára becsült létszámot csak őszre érték el, miután az újrászervezett hadsereg hadosztályain belül új alakulatokat állítottak fel. Ami a páncélosokat illeti, a Hírszerző Szolgálat 1800-ra tette a számukat, pedig márciusban még csak 720 volt belőlük.

A már így is túlbecsült számokat a Katonai Felderítő Hivatal tovább duzzasztotta, amikor a német hadsereg állományába beleszámolt 30 000 Rajna-vidéken, laktanyákban állomásozó rendőrt, 40 000 SS-tagot és 200 000 munkaszolgálatos fiatalt. Így lett az állomány 790 000 fő, ami a valóságtól elrugaszkodott adat volt. Még ha a katonai célokra használt rendőrök, illetve az SS-tagok esetleg be is kerülhettek a hadsereg aktív állományába (de nem azonnal), ez semmiképpen sem volt igaz a katonai kiképzésben nem részesülő munkaszolgálatosokra.

Egy megjegyzés erejéig szeretnék kitérni ez utóbbiakra: bár ma már nem *politically correct* erről beszélni, de Hitler francia kortársait igencsak lenyűgözték a Harmadik Birodalom szociális téren, különösen az ifjúságnevelés terén elért eredményei, hiszen ez a terület mindig nagy kihívást jelent a liberális demokráciák számára. 1937-ben megjelent, *Comment élever nos fils ?*²⁴ (Hogyan neveljük fiainkat?) című brosúrájában, Weygand tábornok tömören, de meglehetősen pontosan írta le a német fiatalok szervezeteit, köztük a munkaszolgálatot is, kiemelve azok pedagógiai, társadalmi és hazafias hasznosságát. Mindamellett arra a következtetésre jutott, hogy a német ifjúság e szervezetek keretében túlzott katonai kiképzésben részesül. E helyes, ám túl általános megfigyelések kivétítése eredményezhette e fiatalok számának figyelembevételét a német hadsereg állományának meghatározásánál.

Mindamellett a Katonai Felderítő Hivatal tisztában volt a németek gyenge pontjaival: kis létszámú és nem kellőképpen képzett tisztai állomány, nem megfelelő páncélos eszközök és a kiképzett tartalékosok hiánya. Ugyanakkor Gamelin vezérkari főnök és Maurin tábornok, nemzetvédelmi miniszter tovább emelték a német állományra vonatkozó, már amúgy is rendkívül túlbecsült számokat. Azt jelentették a kormánynak, hogy a német hadiipart teljesen mozgósították, önkényesen 15 homogén hadosztályba sorolták a rendőrségi, SS és munkaszolgálatos kontingenst, és kijelentették, hogy a hadsereg aktív állománya hamarosan eléri az 1 millió főt, és a Reich 120 hadosztályt tud mozgósítani Franciaország ellen. Ráadásul nem hívták fel a kormány figyelmét a Katonai Felderítő Hivatal által azo-

²³ A korabeli német hadsereg jelen ismereteink szerinti leírásához lásd: *Philippe Garraud: Le développement de la puissance militaire allemande dans l'entre-deux-guerres : entre mythes et réalités (A német katonai erő fejlesztése a két világháború között: mítoszok és valóság). Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2010. október, 240. sz.

²⁴ Megjelent a Collection Flammarion sorozatban.

nosított gyenge pontokra.²⁵ Nem meglepő tehát, hogy azt fejtegették a kormánynak, hogy általános mozgósítás nélkül nem szabad katonai lépéseket tenni. A jelenleg elfogadott elmélet szerint Gamelin és Maurin tudatosan nagyították fel a veszélyt, mert biztosak akartak lenni abban, hogy a kormány nem rendel el katonai akciót előzetes általános mozgósítás nélkül. Úgy gondolták, hogy az 1928. évi törvény óta a francia hadsereg védekező szellemű, ezért teljes mozgósítás szükséges ahhoz, hogy az országhatárokon kívül is fel tudjon lépni.

A lehetőségeket felmérő, helyzetelemző kormányközi szervezet hiánya

Bár ilyen körülmények között nem meglepő, hogy Párizs végül is úgy döntött, hogy nem tesz semmit, érdemes alaposabban is elemezni a helyzetet. 1936. március 7-e után a francia kormánynak bizonyos objektív tényeken és jogi kérdéseken kívül jóval szubjektívebb vagy ideológiai természetű nézetekkel és irányzatokkal is szembe kellett néznie. A kép nagyon összetett, sőt ellentmondásos volt: bizonyos tényezők a katonai válasz mellett, mások azonban ellene szóltak.

A Rajna-vidék remilitarizálása megváltoztatta Európa geostratégiai helyzetét, és a szerződéses kapcsolatok ellenére nagyon megnehezítette a segítségnyújtást Lengyelországnak vagy Csehszlovákiának német támadás esetén. Ezzel Párizsban is tökéletesen tisztában voltak, ahol még a Maginot-vonal kiépítéséről szóló 1928-as döntés és az 1918-ban elfoglalt Rajna-vidék 1930-ban történt kiürítése után is katonai segítségnyújtási terveket dolgoztak ki a keleti szövetségesek számára.

A vezérkar 1936-ig meg volt győződve arról, hogy háború esetén a Majna mentén előrehaladva képes lenne segítséget nyújtani a cseheknek, és ez hatékony támogatást jelentene a kisantant tagjainak. Ennek egyetlen feltétele éppen az volt, hogy gyorsan elfogalhassák a Rajna vonalát, ami március 7-éig nem is okozott gondot.²⁶

Ugyanakkor Nagy-Britannia azonnal elutasította a katonai válaszcsepés lehetőségét, bár a locarnói egyezmény ezt lehetővé tette volna. Ugyanezen szerződés értelmében Franciaországnak jogában állt volna önállóan is fellépni, és Lengyelország is támogatásáról biztosította. A májusi választások közelsége miatt azonban a francia kormány visszariadt attól, hogy nagyobb hadműveletet indítson. A kormány döntésében két megfontolás játszott különösen fontos szerepet:

a) A kollektív biztonsághoz való ragaszkodás Locarno után egyre inkább dogmává vált. A legtöbb vezető elképzelhetetlennek tartotta, hogy Franciaország egyedül lépjen fel katonailag, inkább folytatták a látszólagos nemzetközi egyeztetést. A legfontosabb az volt, hogy a törvényekkel, a szerződésekkel és a Népszövetség alapító okiratával összhangban konszenzusra törekedjenek és ne szigetelődjenek el.

b) A katonai vezetők által festett helyzetkép megerősítette őket abban, hogy Franciaország nem menne semmire általános mozgósítás nélkül. Ez nyilvánvaló példája annak, hogy a katonai rendszer súlya milyen zavart okozhat a hírszerzési adatok felhasználásában, hiszen olykor az adatok eltorzítására is sor került. Bár a hírszerzési tevékenység meg-

²⁵ Lásd: *Peter Jackson*: i. m. 170–173. o. és *Klaus Michaelis*: 1938 Krieg gegen die Tschechoslowakei. Berlin, Michaelis-Verlag, 2004. 26. o.

²⁶ 1934-es feljegyzés, SHD, 7 N 3450.

világíthatja, hogy egy adott helyzetben milyen lehetőségek állnak rendelkezésre, a francia politikai döntéshozók nem kaptak erről világos tájékoztatást.

Az objektív szempontokat figyelembe véve valóban szükséges volt az általános mozgósítás? A francia hadsereg 1928. évi törvény utáni állapotát tekintve (a hadsereg elsősorban tartalékosokra épült), Gamelin becslései alapján biztosan, a Katonai Felderítő Hivatal adatai alapján pedig valószínűleg. Ha viszont azt nézzük, hogy Hitler csak 30 000 fős seereget tudott volna a Rajna-vidékre vezényelni (összesen körülbelül ennyi katona állt ekkor rendelkezésre a nagy átszervezés alatt álló hadseregben), akkor az általános mozgósítás szükségessége már kétségbe vonható.

A mondanivalónk szempontjából azonban azt emelném ki, hogy nem létezett olyan szervezet, ami lehetővé tette volna a megszerzett információk több szintű elemzését. Egy ilyen szervezet rákérdezett volna a vezérkarnál, hogy miért különböznek a feltevéseik a Hírszerző Szolgálat következtetéseitől, továbbá összefüggést teremtett volna a hírszerzés katonai, politikai és jogi tényezői között. A kormányülések szintje alatt nem került sor az információk összegzésére, és mivel akkor nem létezett a Nemzeti Biztonsági Tanács, sem az akkori brit *Cabinet Office* megfelelője (amelynek éppen ez volt a szerepe), ezért nyilván nem készülhetett a különböző szereplőknek szóló, előremutató összefoglalás.

Az 1938-as Szudétaválság

A bonyolult válság jól megvilágítja a veszély különböző (politikai-stratégiai és szűkebb értelemben véve katonai) tényezőit, az egyes résztvevők szerepét, valamint a francia döntéshozó rendszer akkori problémáit és működési zavarait hírszerzési, stratégiai és külpolitikai téren.

Először a legjobban körülhatárolható témával, a *stricto sensu* katonai veszély értékelésével foglalkozunk, majd a politikai-stratégiai veszély általánosabb kérdését, végül pedig a polgári és katonai koordináció problémáit elemezzük.

A Reich katonai kapacitásának értékelése és annak helytállósága

a) A német erők számszerűsítése

1938 márciusában, az *Anschluss* idején, Gamelin előadta a kormánynak, hogy Németország 900 000 fős hadsereggel rendelkezik, szemben Franciaország (gyarmatok nélkül) 400 000 fős hadseregével. Számításai szerint a német haderő békeidőben 50 aktív hadosztállal bírt, amelyek száma háború esetén azonnal 130-ra és rövid alatt 200-ra növelhető, míg Olaszország 42 aktív hadosztályának száma a mozgósítás után 65-re emelhető.²⁷

Itt meg kell jegyeznünk, hogy az olasz erők létszáma rendkívül túlértékelt. A Hírszerző Szolgálat olasz osztályát 1935-ben megszüntették a német újrafegyverkezés bejelentését követő (rövid életű) francia–olasz politikai és katonai közeledés jegyében (stresai

²⁷ Elsősorban a következő anyagokat használtuk: az Archives Nationales Daladier-iratai (496 AP 9–11), az SHD Gamelin-iratai (1 K 224) és az SHD 2 N sorozata, valamint az alábbi műveket: *Général Gauché: Le Deuxième Bureau au travail (1935–1940)* (A Katonai Hírszerző Hivatal tevékenysége, 1935–1940). Paris, Amiot-Dumont, 1953.; *Klaus Michaelis: 1938 Krieg gegen die Tschechoslowakei*. Berlin, Michaelis-Verlag, 2004.; *Carl Dirks, Karl-Heinz Janssen: Der Krieg der Generale. Hitler als Werkzeug der Wehrmacht*. Berlin, Propyläen, 1999.; *Klaus-Jürgen Müller: Generaloberst Ludwig Beck*. Paderborn, Schöningh, 2008.

front). A Katonai Felderítő Hivatalnak ezután a római katonai attasé értékeléseire kellett hagyatkoznia, akit megszedítettek a fasizmus látványos külsőségei. Ennek fényében igen bölcsnek tűnik barátaink admirálisának mondása: „Mindig kémkedjünk szövetségeseink után, mert ez könnyebb és bármikor jól jöhet.”²⁸

Ráadásul Gamelin ismét borúlátóbb képet festett a kormánynak a helyzetről, mint a Hírszerző Szolgálat, bár a különbség most nem volt akkora, mint 1936-ban. A Hírszerző Szolgálat szerint a német hadseregnek békében 40 aktív hadosztálya volt, melyek száma várhatóan 60-ra emelkedik, míg a háborús idők ugyanezen számai 120, illetve 180.

1938 tavaszán a valós számok ennél alacsonyabbak voltak. Az ekkor többé-kevésbé bevethető haderő Ausztria (békés) elfoglalásában vett részt, ami több mint tíz hadosztályt, ebből két páncélost jelentett. A legfigyelemreméltóbb az, hogy (számos technikai probléma ellenére) a hadművelet mindössze 36 óra mozgósítás után megindult. Látni fogjuk, hogy ez az időintervallum jobban tükrözte a német katonai kapacitást, mint az állomány számadatai.

1938 nyarán, a Szudétaválság idején a német hadsereg (*Feldheer*) ténylegesen 49 aktív hadosztállyal rendelkezett, amelyből az ausztriai 5 még csak akkortájt volt alakulóban, és a többi 44 (köztük 5 páncélos és 4 gépesített hadosztály) állománya sem volt teljes, hiszen a tervezett alakulatok kb. 15%-a még hiányzott.

1938 nyarán az aktív német hadsereg 650 000 főt számlált, majd ez a szám 1 150 000-re emelkedett a Csehszlovákia elleni mozgósítás keretében (Zöld Terv).

Párizs ezúttal is túlértékelte a német erőket: 1938 szeptemberében 56, összesen egymillió fős aktív hadosztállyal számoltak, és úgy becsülték, hogy a Prága elleni mozgósítás után a Reich-nek 90 hadosztálya, azaz kétmilliós szárazföldi hadserege lesz. A Hírszerző Szolgálat 20 tartalékos hadosztállyal számolt (valójában 8 volt) és 36 *Landwehr* hadosztállyal (valójában 21 volt, de ekkor még szinte semmi harci értékkel sem bírtak). Itt meg kell jegyeznünk, hogy a Katonai Felderítő Hivatal még messzebb ment, mint a Hírszerző Szolgálat, hiszen 30-35 tartalékos hadosztállyal számoltak, ami teljesen irreális volt.

Szintén fontos, hogy a Hírszerző Szolgálat 3500-4200 páncélossal számolt, de valójában ezek száma mindössze 2100 volt. A Hírszerző Szolgálat már megvalósultnak tekintette a Berlin által október elsejére előírányzott számokat.

Ebből adódott, hogy a franciák szerint Berlin Csehszlovákia megtámadásán kívül képes lett volna általános háborút is folytatni. Ez döntő szerepet játszott abban, ahogy Párizs 1938 szeptemberében a Szudétaválságot kezelte: úgy gondolták, hogy Csehszlovákia megmentéséhez nem lenne elég háborúval fenyegetni Berlint, hanem valóban háborúra lenne szükség.

Megjegyezzük, hogy a britek közelebb jártak az igazsághoz: 1938 augusztusában csak 48 aktív hadosztállyal számoltak, bár a tartalékos alakulatok számát a franciákhoz hasonlóan ők is túlértékelték.²⁹

1939. április 28-án Gamelin jelezte Daladier-nak, hogy a Reich 1,2 millió fős sereggel rendelkezik, és ehhez jönnek még hozzá az SA és az SS tagjai, valamint a munkaszolgá-

²⁸ *Jean-Marie Palayret: L'Alliance impossible. Diplomatie et outil militaire dans les relations franco-italiennes (A lehetetlen szövetség. Diplomácia és katonai eszközök a francia-olasz kapcsolatokban).* Paris, Service historique de la Marine, 2004. 462. oldaltól.

²⁹ *Michaeli: i. m. 71–72. o.*

latosok (*Arbeitsdienst*), vagyis ugyanolyan túlzásba esett, mint 1936-ban. Mivel az olasz hadsereg létszámát 1,6-1,8 millió főre becsülte, összesen 3 millióra tette a tengelyhatalmak katonáinak számát. Ugyanakkor a feljegyzéséhez csatolt táblázat egymillió német és 485.000 olasz katonával számolt, ami mindössze a fele a fenti adatoknak!

Itt utalnék arra, hogy amit lehetett, a Wehrmacht a folyamatos átszervezés során már magába olvasztott a félkatonai szervezetekből, különösen a „laktanyákban állomásozó” rendőri erőket, amelyek valójában az egykori birodalmi hadsereg tagjait álcázták. E pragmatikus folyamat már önmagában felduzzasztotta a hadsereg létszámát, ezért hiba volt ezeket az erőket kétszer is számításba venni, ahogyan ezt Gamelin tette. Tény, hogy 1938-ban a *Reichsarbeitsdienst*et hozzácsatolták a Wehrmachthoz, de nem harcoló egységként, hanem (a Siegfried-vonalnál) építési feladatokat ellátó csapatként.

Gamelin előrejelzései (háború esetén rövidesen 200 német és 260 olasz hadosztállal számolt) teljes mértékben tévesek voltak: a német hadsereg 1939 szeptemberében 102 hadosztállal lépett háborúba. (Ezt a számot még Seeckt tábornok határozta meg 1925-ben a mozgósított hadsereget illetően, és ez a célkitűzés a politikai kockázatok ellenére sem módosult: 1914 augusztusához hasonlóan 8 hadsereget állítottak fel, ami lehetővé tette a kétfrontos támadó háborút.) A tervek szerint a Reich hadosztályainak száma csak 1941 júniusában, a Szovjetunió megtámadásakor érte volna el a kétszázat.

Megjegyezzük, hogy 1939 szeptemberében a Katonai Felderítő Hivatal 130 német hadosztállal számolt, ami 30%-kal több volt a valóságnál.

1938 szeptemberében Párizs kis mértékben a német légierőt is túlbecsülte. Gamelin 3000 repülőgépet jelentett Daladier-nak szeptember 25-én, ezzel szemben a valós szám 2880 volt. Ugyanakkor a gyártás ütemét alulbecsülték: 250 új géppel számoltak havonta, pedig 380 készült. Párizs pesszimista helyzetértékelésében a döntő szerepet azonban az játszotta, hogy Vuillemin tábornok, a légierő főnöke meg volt győződve arról, hogy a Luftwaffe nemcsak számszerűleg, hanem minőségileg is a francia légierő felett áll.

Vuillemin-t azonban a németek tudatosan félrevezették a Luftwaffe kvalitásait illetően: amikor szeptember elején meghívták Németországba, kizárólag a légierő legjobb arcát mutatták meg neki. Így nem tudta, hogy a bevethető repülőgépek mindössze 81%-a rendelkezett teljesen kiképzett legénységgel, továbbá hogy a bombázók fele elavult. Ugyanakkor a vadászrepülők 78%-a a legújabb technikát képviselte, és összességében a bevethető német légierő kétségtelenül túlerőben volt a francia-angol légierővel szemben.³⁰

1936-tól a németek készségesen ellátták adatokkal a brit légi hírszerzés vezetőjét a Luftwaffe harcképességét és a repülőgépek jellemzőit illetően. Még azt is lehetővé tették számára, hogy ellátogasson a német repülőgépgyárakba, és Vuillemin-hez hasonlóan őt is tudatosan megtévesztették a valóság megszőpítésével. Ez odavezetett, hogy amikor a brit és francia titkosszolgálatok összevetették információikat, egyezést tapasztaltak. 1938-ban ez is nagyban hozzájárult a szövetségesek óvatosságához.³¹

b) A német kapacitás állandó és szisztematikus túlértékelésének okai

Látjuk, hogy Párizs általában hozzávetőleg 30%-kal értékelt túl a német erőket. Ez több okra vezethető vissza. Először is, míg a katonai intézmények hagyományosan ere-

³⁰ Michaelis: i. m. 90. o.

³¹ F. W. Winterbotham: *The Nazi Connection*. New York, 1978.

jük eltitkolására törekedtek, addig a hitleri Németország ennek épp az ellenkezőjét tette, azaz a külföld felé igyekezett erejét a valóságosnál nagyobbak feltüntetni. Valójában Hitler egyfajta pszichológiai-politikai hadviselést folytatott, ám ezt a Szudétaválság idején Párizsban nem értették meg, és ez nagyon fontos a mondanivalónk szempontjából (látni fogjuk, hogy a Hírszerző Szolgálat és a Katonai Felderítő Hivatal nagyjából megértették, a politikai vezetők többé-kevésbé sejtették Hitler céljait, viszont a módszereivel nem voltak tisztában).

A német dezinformálási tevékenységen kívül arra is felhívjuk a figyelmet, hogy a Katonai Felderítő Hivatal gyakran megemelte a Hírszerző Szolgálat által becsült számokat;³² és láttuk, hogy Gamelin még ezeket is hajlamos volt növelni.

Ennél is súlyosabb probléma volt azonban az a rendszerszerű hibaforrás, amelynek lényege, hogy a Hírszerző Szolgálat következetesen egybemosta a német erők tervezett létszámát és felfegyverzettségét az adott időpontban létező létszámmal és fegyverzettel.³³ A német újrafegyverkezési folyamat rendkívüli bonyolultságát csak részben értették. Ennek az a magyarázata, hogy a Hírszerző Szolgálat az 1914 előtti császári hadsereg nyilvántartási módszereit követve továbbra is csak a kész alakulatok létszámát vette figyelembe kimutatásaiban. Ugyanakkor a *Wehrmacht* a szervezés alatt álló alakulatokat is feltüntetette a szervezeti ábrán attól kezdve, hogy létrejött az adott alakulat felállítással megbízott vezérkar. Ez a Hírszerző Szolgálatnál folytonos anticipációt eredményezett.

Tegyük hozzá, hogy a Hírszerző Szolgálat és a Katonai Felderítő Hivatal tökéletesen felfogták, hogy a német hadsereg átszervezés alatt áll és vannak még gyenge pontjai, miközben arra törekszik, hogy ezek minél hamarabb eltűnjenek.³⁴ Gamelin a német hadsereg hiányosságairól azonban nem tájékoztatta a politikai vezetést, talán 1938. szeptember 25-ét kivéve, amikor kiemelte, hogy a németeknek kevés a képzett tisztjük és tartalékosuk. Bár a hadosztályok száma sokatmondó lehet a civilek számára is, a szervezeti problémák megértése már nagyfokú szakmai hozzáértést kíván. Ha a nemzetvédelmi tanácsok ülésein résztvevő katonai felső vezetők és politikai vezetők közül ez utóbbiakat nem segítik jól tájékozott szakértők, akkor fennáll annak a veszélye, hogy a fontos részleteket nem értik meg. Márpedig ezen tanácsok jegyzőkönyveit látván nyilvánvaló, hogy éppen ez történt.

c) A Hírszerző Szolgálat tudta, de úgy tűnik, hogy Gamelin nem értette meg vagy legalábbis nem tájékoztatta a kormányt arról, hogy a probléma inkább minőségi, mint mennyiségi kérdésre vezethető vissza, hiszen a német hadsereg más jellegű volt, mint a francia. 1939. március 17-én Gauché ezredes, a Katonai Felderítő Hivatal főnöke azt írta Gamelin-nek, hogy a folytonosan mozgósított német hadseregnek mindössze 2-4 napra van szüksége egy hadművelet megindításához. Mivel az állandó mozgósítás miatt már nem lehetett a mozgósítás előjeleinek a megfigyelésére támaszkodni, az egyetlen megoldás a gépesített erők megindulásának figyelemmel kísérése volt, ami viszont csak 4-8 napos előrejelzést tett lehetővé. (1953-ban megjelent könyvében Gauché kiemelte a *Wehrmacht* azon jellegzetességét, miszerint egy aktív zászlóalj a parancs kiadása után négy órával képes volt a laktanyát elhagyva a pályaudvar felé vonulni, és ezt az ezred többi zászlóalja is

³² Gauché: i. m.

³³ Michaelis: i. m.

³⁴ Gauché műve nagyon szemléletes: a német hadsereg bemutatása pontosan egybevág a mai történészek álláspontjával (Klaus-Jürgen Müller, Klaus Michaelis, Carl Dirks és Karl-Heinz Janssen).

meg tudta tenni. Franciaországban ehhez egy hétre volt szükség, és egy zászlóalj távozása az ezred többi zászlóaljánál jó ideig zavart okozott.) A francia hírszerzésnek tehát egy teljesen más típusú hadsereggel volt dolga. (Didelet ezredes, berlini katonai attasé március 21-i jelentése is ezt tükrözte: Berlin több, bármikor megváltoztatható haditervvel rendelkezik, amelyek közül a Führer az utolsó pillanatban választ. A végrehajtás villámgyors és az azonnali katonai akcióról mindössze az árulkodik, hogy „átfestik a katonai jármű számát, reggel járműszloppal találkozunk az autósztrádán vagy este bőröndöket cipelő fiatalokat látunk kijönni a pályaudvarról, akik utána teherautóra szállnak...”).³⁵

Gamelin ugyan átadta Gauché feljegyzését Daladier-nak, de széljegyzetében csupán Franciaország védelmi doktrínájának helyességét emelte ki, valamint hangsúlyozta, hogy ezen irányelv megszilárdítása érdekében szükség van a francia határvédelmi rendszer tökéletesítésre. Ugyanakkor Gamelin nem számolt a *Wehrmacht* 1937 óta végbement folyamatos minőségi fejlesztéséből adódó összes következménnyel, jóllehet ezeket a Katonai Felderítő Hivatal pontosan leírta, és ezt követően német források is megerősítették. Itt nem az volt a probléma, hogy nem álltak rendelkezésre megfelelő adatok, hanem az, hogy a hírszerző szervek kellemetlen következtetései ellenére sem sikerült túllépni az elfogadott doktrínán.³⁶

d) Ugyanakkor a Hírszerző Szolgálat bizonyos információkhoz nem jutott hozzá. A német hadseregben ugyanaz a vita folyt a páncélosokról, mint a francia haderónél. Vajon a gyalogság támogatására célszerű használni őket vagy önálló hadosztályként? A vezérkari főnöki posztot 1938-ig betöltő Beck tábornok azt az igen pragmatikus döntést hozta, hogy mindkét változatot kipróbálja: olyan moduláris szerkezetű páncélos zászlóaljakat, gépesített gyalogsági és vontatott tüzérségi alakulatokat hozott létre, amelyek elemeit a hadgyakorlatokból leszűrt tapasztalatok alapján egymással kombinálni lehetett. Minden véleményt figyelembe véve, így jött létre 1938-ban egy teljesen gépesített hadsereg (az akkori nyolcból), amely páncélos hadosztályokból, gépesített gyalogos hadosztályokból és könnyű (gépesített) hadosztályokból állt, ez utóbbiakat 1940-től páncélos hadosztályokká alakították át.³⁷ Ez a világon egyedülálló haderő számos kísérlet eredményeképpen jött létre és ma már tudjuk, hogy a legfontosabb eleme a kiváló rádiókommunikációs hálózat volt. Erre a Hírszerző Szolgálat nem figyelte fel, valószínűleg azért, mert annyira újdonság volt (technikai megelapetés).

e) A gazdasági hírszerzés problémája

Gamelin-t megfelelően tájékoztatták arról, hogy gazdasági téren a németek nincsenek felkészülve a háborúra. Szeptember 26-án jelezte a briteknek, hogy nyersanyag, és különösen kőolaj híján a németeknek nehézséget okozna a hosszú háború³⁸, ami tökéletesen igaz is volt.³⁹

Azonban Gamelin túlértékelt a gazdasági tényező szerepét, ami odavezetett, hogy ezúttal is a Reich elleni 1917–1918-as szövetségi blokádtaktikáját kívánta alkalmazni. A Gamelin által Daladier-nek szeptember 13-án megküldött Csehszlovákiáról szóló tanul-

³⁵ Documents Diplomatiques Français, 1936–1939, XV. k. 111. sz.

³⁶ Archives nationales (Paris), Daladier-iratok, 496 AP 11.

³⁷ Klaus-Jürgen Müller: Generaloberst Ludwig Beck. Eine Biographie. Schöningh, Paderborn, 2008. 216. és 222. o.

³⁸ *Le Goyet*: i. m. 157. o.

³⁹ *Michaelis*: i. m. 33–38. o.

mánya a blokádot részesítette előnyben a tényleges katonai fellépéssel szemben. Ez az első világháborús hosszú háború sémáját követte, ami a szövetségesek fokozatos fegyverkezése és az Egyesült Államok későbbi beavatkozására épült.

Vizsont ennek a műltra épülő elképzelésnek az alapján nem lehetett megérteni sem Hitler általános stratégiáját (a támadások elaprózása), sem operatív stratégiáját (villámháború), pedig ezeknek éppen az volt a céljuk, hogy megakadályozzák, hogy a Reich olyan általános és hosszú háborúba bonyolódjon, ami 1918-ban a vesztét okozta. Pedig a Katonai Felderítő Hivatal 1934 és 1937 között igen helytálló következtetésekre jutott e stratégiákat illetően, és ez a Gauché tábornok által idézett iratokból is kitűnik.⁴⁰

Németország stratégiai szándékainak megítélése

Gamelin úgy vélte, hogy a Reich 1938 szeptemberében kétfrontos háborút tervez. Azt hitte, hogy Németország 50 hadosztályt fog bevetni Csehszlovákia és Lengyelország ellen, valamint további 80 hadosztállyal támadna Franciaország ellen, míg Olaszország negyvennel. Úgy gondolta, hogy Franciaország nem lenne képes áttörni a *Westwall*-t, és hogy Csehszlovákia megsegítésének egyetlen módja az, ha a lehető legtöbb német csapatot lekötik nyugaton. Gamelin szerint Csehszlovákia így is vereséget fog szenvedni, és csak azután nyeri vissza függetlenségét, miután a szövetségesek megnyerik a hosszú háborút, amelynek első szakaszában a nyugati fronton hosszas védekezést folytatnak majd.

Ezt az 1914–1918-as háború mintáján alapuló értékelést a Hírszerző Szolgálatnak és a Katonai Felderítő Hivatalnak az 1938-as német haderőről szóló túlzó következtetései megerősíteni látszottak. Pedig Hitler ekkor még nem lett volna képes általános háborút folytatni és ez nem is állt szándékában, ugyanis meg volt győződve arról, hogy a franciák és az angolok engedni fognak. Hitler csak 1939 nyarán, miután befejeződött a már 1925-ben előirányzott 102 hadosztályos hadsereg felállítása vélte úgy, hogy – bár szeretne volna elkerülni – megkockáztathatja a kétfrontos háborút (miután az augusztus 23-i német-szovjet szerződéssel kiiktatta a szovjet veszélyt). 1939-ben számos francia vezető mégis úgy gondolta, hogy a Führer „blöfföl”, pedig 1939-ben már nem ez volt a helyzet. Ugyanakkor 1938-ban a legtöbb vezető minden bizonnyal tévesen úgy vélte, hogy Hitler kész háborúzni.

A szövetségesek relatíve erősebbek voltak-e 1939-ben, mint 1938-ban?

A hitleri Németország terveit illetően legpesszimistább vezetők elsősorban azzal érveltek az 1938. szeptemberi müncheni egyezmény megkötése mellett, hogy a szövetségesek hadereje gyengébb, mint a németeké. Azt is mondták, hogy az 1936-ban megindult angol és francia újrafegyverkezés gyorsan megváltoztatja majd a helyzetet, ezért a szövetségeseknek mindenképp időt kell nyerniük. Daladier és Gamelin is ezt az álláspontot képviselte, ezért lépett Franciaország 1939-ben háborúba, miközben 1938-ban erre még nem volt hajlandó.

⁴⁰ *Gauche tábornok*: Le Deuxième Bureau au travail (A Katonai Hírszerző Hivatal tevékenysége). Panazol, Lavauzelle, 2008. 34–39. és 124–125. o.

De mi volt a helyzet valójában? 1939 szeptemberében Hitler 38%-kal több hadosztályal és négyszázzal több (és nagyobb teljesítményű) harckocsival rendelkezett, mint egy évvel korábban. A Luftwaffe ugyan nem növelte alakulatainak számát, de a gépek száma 380 helyett immár 630-cal nőtt havonta. A szövetségeseket tekintve csak a francia légierő mutatott némi előrelépést, ám ez is csak 70 új repülőgépet jelentett havonta. Általában véve elmondható, hogy a Reich hadereje nagyobb mértékben erősödött, mint a szövetségeseké, és ehhez a cseh modern fegyverekészletek is jelentősen hozzájárultak.⁴¹ Vajon a szövetségesek 1942-ben ledolgozhatták volna hátrányukat azzal, hogy fegyvereket rendeltek az Egyesültek Államoktól?

Érdemes felidézni Schwerin von Krosigk birodalmi pénzügyminiszter véleményét, aki 1938. szeptember elsején azt írta Hitlernek, hogy a nyersanyaghiány és a gazdaság helyzete miatt a Reich még nem áll készen a háborúra, viszont gyorsabb ütemben erősödik, mint a szövetségesek.⁴²

A Katonai Felderítő Hivatal tisztában volt a helyzettel, de Gamelin nem akarta erről nyíltan tájékoztatni a kormányt azon a bizonyos 1939. augusztus 23-i tanácsülésen, ahol kijelentette, hogy a hadsereg készen áll egy esetleges háborúra.⁴³

A Reich politikai-stratégiai veszélyének értékelése

A Katonai Felderítő Hivatal már 1937-től rendelkezett olyan adatokkal, amelyekből nagy pontossággal lehetett következtetni Hitler 1938 és 1941 közötti agressziós terveire, ideértve a Szovjetunió megtámadását is. A fontos szerepet betöltő ügynök, Hans Thilo Schmidt már 1937. november 5-én átadta a hivatalnak a birodalmi kancellárságon tartott előző napi tanácskozás jegyzőkönyvét, amelyen Hitleren kívül von Neurath külügyminiszter, Göring és a vezérkari főnökök vettek részt. Ezen az értekezleten a Führer felfedte rövid- és középtávú terveit és azok ütemtervét is, beleértve Ausztria és Csehszlovákia 1938-ra tervezett bekebelezését is.⁴⁴ A Reich terjeszkedési terveinek ezen térképe nagyon hasonlít a német hódítás csúcspontjára elért 1942-es állapotra.⁴⁵ Ezenkívül a Hírszerző Szolgálat és a Katonai Felderítő Hivatal nagyon komolyan vette a *Mein Kampf*-ot, amit Hitler tényleges programjának tekintettek (egyébként ők álltak a Nouvelles Editions Latines kiadónál 1934-ben megjelent „illegális” francia fordítás mögött is). Az „emberi” hírszerzés kétségkívül jól működött.

(Tegyük hozzá, hogy a Hírszerző Szolgálat 1934 óta tökéletesen tájékozott volt a németek franciaországi manővereit illetően: a francia katonai levéltár [SHD] Moszkvától visszakapott dokumentumai között található hozzávetőleg 160 dokumentumfotóból álló „Westrick-akta” ennek ékes bizonyítéka. Az anyagot Westrick párizsi lakásába behatolva szerezték meg, és kiderül belőle, hogy a magas rangú német ügynök szoros kapcsolatot ápolt a később francia kollaboráns elit tagjaival, köztük Fernand de Brinonnal és Mayol de Luppé prelátussal.)

⁴¹ *Michaelis*: i. m. 175–177. o.

⁴² Akten der Reichskanzlei. Die Regierung Hitler, Bd. V. 1938. Oldenbourg, 2008. 652–653. o.

⁴³ *Gauché*: i. m.

⁴⁴ *Elisabeth du Réau*: Edouard Daladier. Fayard, 1993. 205–206. o.

⁴⁵ *Gauché*: i. m. 34–49. o.

A német veszély nagyságának megítélésében München előtt viszonylag bizonytalan Gamelin München után már világos álláspontot képviselt: a békének vége lesz, és a Reich továbbterjeszkedik kelet felé.⁴⁶ December 3-án azt írta Daladier-nak, hogy a Reich tavasszal képes lesz nagy háborút kezdeményezni.⁴⁷ December 19-én jelezte Daladier-nak, hogy Berlin még 1939 nyara előtt megtámadja Lengyelországot, és azt is hozzátette – ami arról tanúskodik, hogy már sokkal jobban értette Hitler politikai-katonai stratégiáját, mint München előtt –, hogy a háború már békeidőben megkezdődik diplomáciai akciókkal, a propaganda által szított népmozgalmakkal és megfélemlítő katonai lépésekkel.⁴⁸

A francia politikai vezetők viszont kevésbé voltak borúlátóak. Bár tisztábban látták a helyzetet, mint brit kollégáik, mégsem fogták fel a hitleri terveket teljes valójukban, különösen nem azok geopolitikai és faji logikáját. Úgy értelmezték Berlin politikáját, mint az 1919-es veszteségek revíziós szándékát, azaz számos kelet-európai határ megkérdőjelezését a német kisebbség helyzetének rendezése céljából, továbbá a gazdasági és politikai befolyás kiterjesztését Kelet-Európában a Vilmos-korszak politikájának újraesztése jegyében. E hagyományos nézőpontból kiindulva hagyományos választ adtak a helyzetre: tárgyalni kell Berlinnel az új európai egyensúly megteremtése érdekében. Az elsődleges cél a háború elkerülése volt egyrészt az 1914–1918-as világháború emléke miatt, másrészt, ahogy láttuk, a német katonai veszély túlértékelése okán.

Mindemellett nem győzzük hangsúlyozni, hogy a Németországgal kapcsolatos francia politika 1933-tól (de valójában már az 1925-ös locarnói egyezménytől) a „kollektív biztonság” elvén alapul, ami az 1914 előtti szövetségi rendszerektől eltérően azt jelenti, hogy a biztonsági rendszer a potenciális ellenséget is magában foglalja. Georges Bonnet, az 1938–39-es külügyminiszter szavaival élve Franciaország 1933 óta folyamatosan arra törekedett, hogy „elfogadtassa Németországgal a kollektív biztonsági rendszert és elérje, hogy Németország elszigetelt és kiszámíthatatlan erőből az európai hatalmai egyensúly részévé váljon”.⁴⁹

Bár a kollektív biztonság rögeszméje részben Franciaország relatív gyengeségének felismeréséből fakadt, de ezen túlmenően nemzetközi filozófiává vált. Az első világháború okozta trauma miatt természetesen érthető, hogy az Aristide Briand által népszerűsített irányzatot a tömegek és az elit egyaránt lelkesen fogadta. Ez a magyarázata annak, hogy kezdetben a többség sikerként értékelte a müncheni egyezményt, hiszen Hitler lemondott az erőszakról és diplomáciai keretek között szerezte meg, amire vágyott.

Tény, hogy a francia álláspont sem volt egységes. Míg Daladier inkább a nagyhatalmak egyensúlyát kívánta megteremteni a kisebb országok kizárásával – a müncheni konferencia éppen erről szólt –, addig Georges Bonnet olyan értekezletet szeretett volna, amin minden érdekelt ország, így a Szovjetunió is részt vesz. Bonnet elképzelése valójában közelebb állt a locarnói értelemben vett kollektív biztonság elvéhez.

⁴⁶ 1938. október 12-i feljegyzés, SHD, 2 N 224.

⁴⁷ SHD, DITEX, 1K224/9.

⁴⁸ SHD, 2 N 224. Joggal merül fel a kérdés, honnan jött ez az éleslátás, hiszen a kevés tagból álló kormány összetétele nem változott (Lásd: Martin Alexander, op. cit. 94. oldaltól). Feltételezhetően a Hírszerző Szolgálat és a Katonai Felderítő Hivatal elemzései értek lassacskán célba.

⁴⁹ *Georges Bonnet*: Fin d'une Europe. De Munich à la guerre (Egy Európa-ideál vége, Münchentől a háborúig). Genève, Le Cheval ailé, 1948. 44. o. Ez a Bonnet-mű mutatja be legjobban ezt a politikát.

Az azonban egyértelműen kijelenthető, hogy a titkosszolgálatok számára nyilvánvaló német veszélyt – amivel egyébként a katonai hatóságok is nagyjából tisztában voltak (1939-ben jobban, mint 1938-ban) – a civil vezetők többsége nagyon más szemüvegen keresztül látta. Ők ugyanis integrálni akarták a hitleri politikát az európai nagyhatalmak hagyományos egyensúlyi politikájába vagy az új kollektív biztonsági rendszerbe. Ez a fajta gondolkodás nem kifogáskeresés vagy menekülés volt, valóban hittek benne, és ez elhomályosította a látásukat. A katonai hírszerzés hiányosságai és az információk lehető legrosszabb tálalása a politikai vezetés felé – ami a közvetlen német katonai veszély eltűzéséhez vezetett – csak megerősítették a vezetők fenti politikai szemléletét, és ez megakadályozta őket a német politika objektív értékelésében. Néhányan, köztük Daladier is 1939 tavaszától eltávolodtak ettől az irányzattól, de ekkor már túl késő volt.

Mennyit tudtak Londonban és Párizsban a Csehszlovákia lerohanását ellenző németországi konspirációról?

Tudjuk, hogy a német katonai vezetők, köztük a vezérkari főnök Beck tábornok tartottak a Szudétaválság következményeitől. A Führertől eltérően úgy gondolták, hogy Csehszlovákia megtámadása esetén Párizs és London nagy valószínűséggel a csehek segítségére sietne, ezért még államcsínyt is készek voltak végrehajtani.⁵⁰ A briteket szeptember elején közvetítők tájékoztatták a Foreign Secretary Halifax szintjén. A fő informátor a diplomata Erich Kordt volt, aki nagyon fontos pozíciót töltött be a német külügyminisztériumban (*Auswärtiges Amt*) és akinek fivére, Theo a Reich londoni nagykövetségén teljesített szolgálatot. Mindkét Kordt-testvér az összeesküvők közé tartozott.⁵¹ Világosan az angolok értésére adták, hogy minden London és Párizs határozottságától függ. Amennyiben a szövetségesek engednek, lehetetlen lesz Hitler ellen államcsínyt elkövetni akkor, amikor háború nélkül ekkora győzelmet arat.⁵²

Mint tudjuk, az angolok a tárgyalás mellett döntöttek, és ez meghiúsította az összeesküvők terveit. Vajon készek lettek volna elmenni a végsőkhig? A történetírás újabban kételkedik benne, de természetesen ezt ma már nem lehet bizonyítani. Ahhoz viszont kétség sem férhet, hogy a katonai felső vezetés lázongott. Vajon Párizs tudott erről? Úgy tűnik, hogy a britektől eltérően a francia vezetők nem nagyon voltak tisztában azzal, hogy mi zajlik a német hadseregben⁵³, pedig a francia titkosszolgálatok valószínűleg értesültek róla. Pierre Nord, aki néhány regényét háború előtti hírszerzési akták alapján írta, egész könyvet szentelt az ügynek. A *Premier complot contre Hitler* (Az első Hitler-ellenes összeesküvés)⁵⁴ című műből kiderül, hogy két korabeli újságíró is megemlítette az összeesküvést: Geneviève Tabouis az *Œuvre* szeptember 6-i számában, illetve André Pironneau a szeptember 11-i *Epoque*-ban. Azt is tudjuk, hogy Theo Kordt Londonban tájékoztatta

⁵⁰ Klaus-Jürgen Müller: Generaloberst Ludwig Beck i. m.

⁵¹ Ugyanakkor kapcsolatban álltak az Abwehr főnökével, Canaris admirálissal is: arra törekedtek, hogy eredményeket csikarjanak ki a szövetségesektől, de kevesebb kockázattal, mint Hitler (Kordt-iratok, müncheni Modernkori Történeti Intézet).

⁵² Erich Kordt: Nicht aus den Akten..., Stuttgart, 1950. 240. oldaltól.

⁵³ Elisabeth du Réau, aki tanulmányozta az Edouard Daladier-hez eljutó hírszerzési adatokat, csak a briteknél talált az üggyel kapcsolatos információt, *Daladier*: i. m. 256. o.

⁵⁴ Megjelent a Librairie des Champs-Élysées gondozásában 1976-ban.

Maillaud-t, a londoni Havas ügynökség igazgatóhelyettesét, aki továbbadta az információt a francia nagykövetségnek.⁵⁵ Ismét arra a következtetésre jutunk, hogy az információk továbbítása jobban működött Londonban, mint Párizsban.

Rossz polgári-katonai koordináció a müncheni válság idején

Természetesen voltak olyan politikai vezetők, akik jobban ítélték meg a helyzetet és megértették, hogy bár az együttműködésen alapuló integrációs politika Stresemann idejében még célravezetőnek tűnt, a hitleri Németországgal szemben nem alkalmazható. A legfontosabb így gondolkodó politikus a pénzügyminiszter Paul Reynaud, de a miniszterelnöki és hadügyminiszteri posztot egy személyben betöltő Daladier egy kézben tartotta a hírszerzési csatornákat és monopolizálta a döntési folyamat nagy részét. Georges Bonnet – aki gyakran nem értett egyet Daladier-val – volt az egyetlen miniszter, aki ténylegesen részt vett a válságkezelésben. Míg Nagy-Britanniában a kormány vita után kollektív döntést hoz, addig Párizsban „one-man show” zajlik, amihez a kiváló Bonnet asszisztál. A francia kormánytagoknak soha nem volt lehetőségük arra, hogy együttesen és racionálisan értékeljék a német veszélyt.

Daladier azonban nem volt ura a helyzetnek, bár a jelenlegi történetírás Daladier rehabilitálására törekvő irányzata ennek az ellenkezőjét állítja. Katonai kérdésekben csak korlátozott ismeretekkel rendelkezett, legfeljebb a hagyományos fegyverzet-ellátásban volt jártas, ugyanakkor a német hadsereg szervezeti és elméleti kérdéseire nem értett, és Gamelin sem igyekezett felvilágosítani.

A hírszerzés területén Daladier-nak ugyanaz volt a gyengéje, mint általában a francia politikusoknak, vagyis hogy a hivatalos szolgálatokon kívül megvoltak a saját informátorai. Ami a diplomáciát illeti, az angolokkal folytatott tárgyalásainak jegyzőkönyveiből egyértelműen kiderül, hogy Chamberlain (és Bonnet) sokkal jobban ismerték nála az ügyeket. Mivel Franciaországban nem létezett olyan szervezet, amely koordinálta volna a különféle hírszerzési tevékenységeket, valamint a kül- és védelmi politikát, a végső összegzés egyedül Daladier-ra hárult, aki viszont erre nem volt képes.

A külügyminisztérium rendkívül megosztott. Azon túl, hogy a miniszter időnként önálló kezdeményezéseket tesz, a politikai igazgató René Massigli az *Anschluss* óta már nem hisz a főtitkár Alexis Léger szívügyében, a kollektív biztonságban.

Tény, hogy a rövid életű Blum-kormány 1938. áprilisi hatalomra kerülése után rendszeres heti értekezletet tartottak a külügyminisztérium, a vezérkar és a hírszerző szolgálatok képviselőinek részvételével, de ezek csak apró részleteket érintő titkos katonai információk megvitatására vagy olyan nemzetközi információk cseréjére korlátozódtak, amelyeket a hírügynökségek is nyilvánosságra hoztak. Ez a fórum tehát alkalmatlan volt hírszerzési stratégia kidolgozására vagy a megszerzett információk összegzésére.

Általában véve elmondható, hogy a britekhez és a németekhez képest a munkaszervezés pocsék volt. Gamelin – aki nagyon is tisztában volt Csehszlovákia ipari és stratégiai jelentőségével – ajánlásokat fogalmazott meg a müncheni konferenciára annak érdekében,

⁵⁵ Lásd: *Henri Noguères: Munich ou la drôle de paix* (München, avagy a furcsa béke). Robert Laffont, 1963. 87. o.

hogy a Szudéta-vidék elcsatolása után az országnak továbbra is védhető határa és életképes gazdasága lehessen. Ezekről az ajánlásokról azonban nem esett szó sem Münchenben, sem a müncheni egyezményt aláíró négy ország (Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország) képviselőinek részvételével tartott bizottsági értekezleteken, amelyek a végleges határvonalról döntöttek. És még azt sem tudjuk, ez hogyan fordulhatott elő. Bár a konferenciáról három francia beszámolót is ismerünk, az egyik az események közvetlen tanújának, a berlini nagykövet André François-Poncet-nak az emlékirata, míg a másik kettő Alexis Léger felszólalásait idézi, ugyanakkor hivatalos jelentés vagy összefoglaló nem létezik.⁵⁶ A három beszámoló tartalma azonban nemcsak hogy nem vág egybe, hanem kifejezetten ellentmond egymásnak...

A német–szovjet szerződés valóban meglepetésnek számított?

Az egész helyzetet megváltoztató, döntő fontosságú 1939. augusztus 23-i német-szovjet szerződéssel kapcsolatban elmondható, hogy a párizsi vezetés már nagyon korán értesült egy lehetséges Hitler-Sztálin közeledésről. Payart moszkvai ügyvivő és kiváló Szovjetunió szakértő már április 2-án figyelmeztette Párizst, hogy az angol és francia közeledés mellett Moszkva esetleg másik politikát is fontolgat. (Payart a „vezetők váltakozó elképzeléseiről” beszélt).⁵⁷

Az éles eszű kormánytag Paul Reynaud már május elején tisztában volt Payart információinak jelentőségével, de Párizs és London még áprilisban úgy döntött, hogy tárgyalásokat kezd Moszkvával a Reich elleni politikai-katonai blokk kiépítése érdekében.⁵⁸ E tárgyalások azonban több okból is igen lanyhák voltak: egyrészt a Párizs és London közötti, másrészt a francia kormányon belüli nézetkülönbségek miatt (egyes kormánytagok úgy vélték, hogy az 1938 novemberétől megnyilvánuló, Tunéziát és Korkizát érintő olasz fenyegetés valósabb, mint a német-lengyel háború lehetősége), valamint azért is, mert a szövetségesek azt hitték, van idejük, ezért csak elrettentési politikában és nem azonnali háborúban gondolkodtak. Ezenkívül Gamelin úgy vélte, hogy a Szovjetunió nem képes valódi katonai támogatásra és legfeljebb Lengyelország ellátását tudná megoldani.⁵⁹

Augusztus 21-én, Naggiar moszkvai nagykövet értesítette Párizst, hogy Berlin az angolok és franciák által folytatott szövetségi tárgyalások meghússítása érdekében talán éppen „területi módosításokat” javasol Sztálinnak.⁶⁰ Közvetlenül a német-szovjet meg nem támadási szerződés aláírása után, azaz már augusztus 24-étől számos információ érkezett a párizsi külügyminisztériumba a paktum titkos záradékairól, amelyek felosztották Lengyelországot és a balti államokat a két aláíró fél között.⁶¹

⁵⁶ A már említett Bonnet-emlékiratokon kívül a Daladier-kormány tagja *Jean Daridan* műve: *Le chemin de la défaite 1936–1940 (Út a vereséghez, 1936–1940)*. Paris, Plon, 1980. Daladier maga is írt beszámolót a müncheni konferenciáról a hadsereg levéltára számára, amelyben azt állítja, hogy eltökélten védte Gamelin álláspontját (korlátozott területelvétel Csehszlovákia életképességének megőrzése érdekében), miközben Léger-től nem kapott használható tanácsot. Viszont ezt Daladier 1963-ban írta. Az események tanúi közül azonban senki sem emlékszik arra, hogy Daladier elszántan védte volna Csehszlovákiát.

⁵⁷ Documents Diplomatiques Français, 1936–1939. XV. k. 235. sz.

⁵⁸ Lásd: *Paul Reynaud*: 318. oldaltól.

⁵⁹ Documents Diplomatiques Français, 1936–1939. XV. k. 416. sz.

⁶⁰ DDF, XVIII. k. 183. sz.

⁶¹ DDF, XVIII. k. 376. 377. 378. és 445. sz.

Ugyanakkor a Nemzetvédelmi Állandó Bizottság felső vezetése már augusztus 23-án feljegyezte a német–szovjet szerződés hírért, és arra a következtetésre jutott, hogy Lengyelország megtámadása bármikor bekövetkezhet. Arról is döntés született, hogy Franciaország támogatni fogja Varsót, de a paktum stratégiai következményeiről nem esett szó.⁶² Pedig Moszkva és Berlin szövetsége Gamelin stratégiájának egyik kulcsfontosságú elemét hatástalanította, mégpedig a Reich blokádját, amivel ki lehetett volna húzni 1942–43-ig, azaz a kedvezőbb erőviszonyok megteremtéséig. A bénult kormány az április eleje óta érkező figyelmeztetések ellenére sem gondolta át alaposan a helyzetet (pedig ezek egyértelművé tették, mit jelent Sztálinnak a párt XVI. kongresszusán, március 10-én elhangzott azon kijelentése, hogy a Szovjetunió „nem fogja másoknak kikaparni a gesztenyét”). Vajon hogyan alakultak volna a dolgok, ha létezik a hírszerzést a legmagasabb szinten összefogó szervezet, ami az április eleje óta észlelt különböző jelek alapján (ezek összegzése nem történt meg) értesítette volna a politikai vezetést arról, hogy Berlin versenyt fut a szövetségesekkel Moszkva felé és minden nap számít? Hogyan alakultak volna a dolgok, ha egy jól működő politikai-stratégiai szervezet levonta volna a következtetéseket és megvilágította volna a lehetőségeket?⁶³

Összegzés

Megállapítható, hogy a külügy és különösen a hírszerzés területén hiányzott egy hatékony koordinációs szervezet. Jóllehet az első világháború alatt létrehozta hasonlókat, de a nagy háború tanulságai és az akkori kezdeményezések 1919 után feledésbe merültek. A különböző minisztériumi főosztályok közötti koordináció, de különösen a hadügyminisztériumi főosztályokkal való külügyi együttműködés újra ugyanolyan hiányosságokat mutatott, mint 1914 előtt.

1929-től, de még inkább 1936-tól azonban elindult az átszervezési folyamat a kormányzat stratégiai döntéseinek koordinációja érdekében. Ennek keretében került sor a Nemzetvédelmi Főtanács (CSDN) reformjára 1929-ben, a kormány főtitkárságának létrehozására 1936-ban, valamint a Nemzetvédelmi Állandó Bizottság felállítására ugyanebben az évben, melynek főtitkárságát kibővítették és átszervezték. Ezenkívül létrejött egy „heti összekötő bizottság” is, amelynek diplomata és katonatiszt tagjai a külügyminisztériumban ülészttek. Ugyanakkor e kezdetleges rendszer kevésbé volt hatékony, elsősorban azért, mert Daladier miniszterelnök, védelmi miniszter és 1938-tól háborús miniszter úgy vélte, hogy a személye köré szerveződő koordináció elegendő. Ezenkívül a kor legtöbb politikusához hasonlóan ő is jobban bízott a félhivatalos ügynöki szerepet betöltő személyes ismerőseiben, mint a hivatalos hírszerző és elemző szolgálatokban. Másfelől az elsősorban katonai hírszerzés visszakerült az 1914 előtti állapotába és nem volt lehetősége arra, hogy közvetlenül juttassa el önálló elemzéseit a legfelső állami vezetőkhez, mert az anyagokat a vezérkar megszurta és gyakran elferdítette. Kijelenthető, hogy a megszerzett informáci-

⁶² DDF, XVIII. k. 324. sz.

⁶³ Ez szervezeti és nem személyi kérdés volt, hiszen többen is képesek voltak helyzetértékelésre, elég *Paul de Villelume* ezredes, külügyminisztériumi és vezérkari összekötő naplóját elolvasni, hogy erről meggyőződjünk (*Journal d'une défaite*. Août 1939- Juin 1940 (Egy vereség naplója. 1939 augusztus – 1940 június). Fayard, 1976.).

ók értékelése volt a rendszer (nagyon) gyenge pontja. Így a német katonai veszélyt gyakran felnagyították, például a Ruhr-vidék visszafoglalásakor vagy a müncheni konferencia idején, ami megerősítette a kormány tartózkodó politikáját. Ráadásul a külügyminisztériumi elemzéseket nem koordinálták és nem vetették össze a katonai hírszerzés információival. Az 1936 és 1940 közötti időszak végzetes eseményeinek nagy részét ez a helyzet okozta.

Megjegyezzük, hogy egy Romániával kapcsolatos téves riasztás után, 1939 áprilisának végén a külügyminisztérium főtitkára Alexis Léger azt javasolta a védelmi minisztériumnak, hogy a két minisztérium hírszerzési és elemzési tevékenységének összehangolása érdekében hozzanak létre a Hírszerző Szolgálattal szorosan együttműködő, de a külügy alá tartozó hírszerző irodát. Az ötlet jó volt és a védelmi minisztérium is jóváhagyta, de a háború kirobbanása megghiúsította a megvalósítását.⁶⁴

Az is problémát okozott, hogy az információk a legfelső vezetőkhez több lépcsőben és ebből kifolyólag elferdítve jutottak el. A katonai kérdésekben érthetően nem jártas döntéshozók mellett ugyanis nem álltak felkészült tanácsadók, akik segítettek volna a kapott információk helyes értelmezésében.

A magas szintű politikai hírszerzésről mind a Rajna-vidék, mind Csehszlovákia vonatkozásában elmondható, hogy a diplomaták és a Hírszerző Szolgálat által kellőképpen tájékoztatott francia kormányt nem érték meglepetésként az események. Ez elmondható az 1939-es évről is, amelynek során a Katonai Felderítő Hivatalt nem tévesztette meg Berlin intenzív dezinformációs tevékenysége sem. (Március 23-án Didelet ezredes, berlini katonai attasé Lengyelország helyett Romániát vélte a Reich következő célpontjának.⁶⁵ Április 11-én már Líbia, Ukrajna és Tanganyika (sic) is szóba került, mert a német hadsereg gyarmati egyenruhákat rendelt és a katonák malária elleni védőoltást kaptak.⁶⁶ Más források Svájc elleni támadásról beszéltek...⁶⁷) Gauché ezredes már áprilisban világosan megmondta (Hans Thilo Schmidt információi és a német hadrend tanulmányozása alapján), hogy a következő célpont Lengyelország lesz.⁶⁸

Megállapíthatjuk, hogy a német hadseregtől kiszivárgó kevés adat elemzése mellett (hadsereg, hadmozdulatok), a diplomatákkal és másokkal ápoltt kapcsolatokból származó információk nagyon hasznosnak bizonyultak. A kétségtelenül totalitárius német társadalomba ugyanis könnyebb volt beférkőzni, mint a Szovjetunióba. (Ugyanakkor emlékeztünk arra, hogy a németek Göring *Forschungsamt*-ja segítségével minden Németországon átmenő telefonbeszélgetést lehallgattak, így a Párizs és Prága közötti hívásokat is, ami a müncheni válság idején igencsak megkönnyítette a dolgukat).

Ugyanakkor voltak esetek, amikor a meglévő információkat a politikai felső vezetés nem értette meg és nem értelmezte megfelelően. Talán ez volt a helyzet 1938 nyarán a német tábornokok összeesküvésekor is, de a német szovjet szerződés egész biztosan idesorolható. Ez utóbbi esetben a hírszerzés vezetése és a kormányzati apparátus kül- és biztonságpolitikai hiányosságai okolhatók.

⁶⁴ Peter Jackson: i. m. 367–368. o.

⁶⁵ DDF, 1936–1939. 147. sz.

⁶⁶ Uo. 351. sz.

⁶⁷ Peter Jackson: i. m. 365. o.

⁶⁸ Peter Jackson: i. m. 366. oldaltól.

A katonai hírszerzés szakmai részét tekintve, a Hírszerző Szolgálat és a Katonai Felde-rítő Hivatal igen jelentős eredményeket ért el, de az információk pontatlansága 1936-ban és 1938-ban a német veszély túlértékeléséhez vezetett.

A Hírszerző Szolgálat részben megértette a nemzetiszocialista Németország működé-sét, bár a német hadsereg egyes sajátosságai rejtve maradtak előtte és a belső mechaniz-musokat is csak részben tárta fel. Ugyanakkor a politikai vezetőknek többnyire fogalmuk sem volt a Reich és hadserege nagyon sajátos működéséről.

Viszont a megszerzett információ csak akkor ér valamit – és ez e tanulmány egyik alapvető következtetése –, ha tudjuk, hogyan használjuk fel. Ez a kérdés akkor vált igazán fontossá, amikor véget ért a régi európai hatalmi egyensúly korszaka, amelyben az egyes országok politikai-katonai döntési folyamatai még meglehetősen hasonlítottak egymásra.

Fordította: *Márkus Andrea*